

A TEMPLOMÉPÍTŐ HAAS MÓR (1830–1900)

„Sok embernek az élete, sok embernek az alkotása enyészik el nyom nélkül. Csekély azok száma, kik a közjóért áldoznak és a közérdeket szívőkön viselik, annál inkább becsülendő polgártársunk Haas Mór, a ki minden alkalommal bebizonyítja, hogy tiszteletet érdemlő oly férfiú, ki eszét, tehetségét embertársai javára érvényesíti, erejét a közügynek szenteli.”

Így jellemezte a Nyírvidék című helyi lap 1880. szeptember 9-i száma Haas Mór nyíregyházi hitközségi elnököt, akinek nevéhez a közjóért végzett munkálkodás számos szép példája fűződik, de ezek között is kiemelkedő a Szarvas utcai status quo zsinagóga fölépítéséért való fáradozása.

Haas Mór Győr megyéből került Nyíregyházára, ahol tisztességes munkával, szorgalommal és ésszel vagyonos polgárrá vált. Tevékenységi köre többirányú volt: földet bérlet négy, Nyíregyháza-hoz közeli pusztán, emellett termény- és szeszereskedő volt és az 1862-ben alapított Terménycsarnok egyik első elnöke.

Mindezek mellett szívügyeként kezelte a fiatal nemzedék oktatásának és nevelésének támogatását is. 1881-ben Varjúlaposon, az általa bérlet négy pusztán központjában saját költségén egy elemi népiskolát létesített, melyet a kívánalmaknak megfelelően felszerelt, és egy tanítói állást is biztosított. Ezért a közoktatásügyi miniszter dicséretét is elnyerte.¹

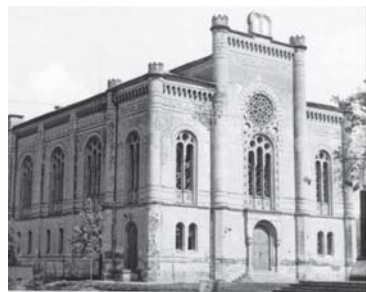
1888-ban a nyíregyházi evangélikus főgimnáziumban hozott létre nagy összegű alapítványt kereskedő vagy iparos szülőktől származó, szegény sorsú, szorgalmas, jó magaviseletű tanulók számára, melyből nagyobb részben felekezeti különbség nélkül, kisebb részben pedig az izraelita vallásúak részesülhettek.

A millennium évében a polgári leányiskolában hozott létre egy ösztöndíj-alapítványt kiváló szorgalmú, képességgel és kifogástalan magatartású növendékeknek vallásfelekezetre való tekintet nélkül. Közülük is előnyben részesültek a szegény sorsúak, illetve az árvák.²

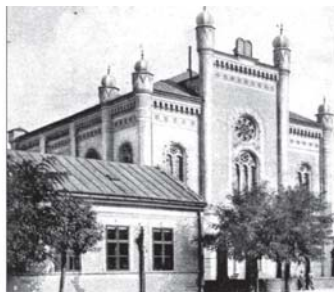
Nevét azonban leginkább a Szarvas utcai zsinagóga felépítése ügyében végzett példátlanul sikeres tevékenysége révén emlegetjük.

Az 1860-as évek végére Nyíregyháza zsidó lakossága olyan szépen gyarapodott, hogy a nagy ünnepeken már nem fértek el az imaházukban,³ melyet ugyan kibővítettek, de az évek múlásával egyre sürgetőbbé vált egy új templom fölépítése. Az erről szóló hitközségi határozat 1879. április 25-én, az uralkodó pár házasságkötésének 25. évfordulója alkalmából született meg. Az ügyek intézésére egy 13 tagú templomépítő bizottságot⁴ hoztak létre Haas Mór elnökletével.

A hitközség megbízásából Horváth Gyula városi mérnök Nagykárolyba utazott, hogy az ottani zsinagógát megsemmisítse, és az ott szerzett tapasztalatok alapján elkészíthesse a műszaki tervrajzokat és a költségvetést.⁵

Nagykároly

Nyíregyháza

Haas Mór 1880. április 1-jén tette közzé a Nyírvidékben az árlejtsi hirdetményt, mely többek között arról is tájékoztató, hogy az építkezéshez 300 000 téglát fognak a vállalkozók rendelkezésére bocsátani.⁶ A templomépítésre ekkorra már 30 000 forint pénzalap gyűlt össze (mai értékben⁷ közel 109 millió forint). Nyíregyháza városa 25 000 téglával járult hozzá a nemes cél megvalósításához.

Az építkezés április 25-én kezdődött, ám június elején téglahiány miatt elakadt a munka. Haas Mór ekkor elment Királytelekre Dessewffy grófokhoz, hogy készpénzért vagy kölcsön téglat kérjen tőlük. A Dessewffy testvérek azonban nagylelkűen ajándékba adtak tízezer jó minőségű téglát a nyíregyházi hitközségnek.⁸

Július 15-én már arról számolt be a Nyírvidék, hogy a templom tetőzete néhány nap múlva teljesen kész lesz.

Augusztus 12-én egy levelet közölt a helyi lap, mely az olvasók figyelmébe ajánlotta az „ép oly korszerű, mint impozáns izraelita templom épületét, mely minden tekintetben díszére válik, nemcsak a hitközségnek, de a városnak is”. Ezt követően a levél írója nyilvános köszönetet mondott Haas Mórnak, aki „lankadatlan, akadályt nem ismerő tevékenységével, egyedül tette lehetővé, ezen díszépületek, aránytalan rövid idő alatti fölemeltetését”.

S valóban: szeptember 5-én, az 5640-es zsidó újév napjának előestéjén átadták a templomot. Haas Mór két évtizeddel későbbi nekrológiájából azt is tudjuk, hogy „ez alkalommal vonult be először a magyar szó a nyíregyházi izraeliták templomába.”⁹ S bár a belső tere még nem volt egészen kész, az őszi ünnepeket már itt és együtt tölthették a hitestvérek. A zsinagóga 57 nap alatt készült el.¹⁰

A templom építésének teljes folyamatáról és ebben Haas Mór tevékenységéről – a fentiekben említett néhány újságicikken kívül – nem maradtak fenn dokumentumok. Hírt adtak azonban a lapok a hitközség hálájának nem mindennapi módon való kifejezéséről. Egyrészt a templom előcsarnokában egy márványtáblát helyeztek el, mely hangsúlyozta Haas Mór elévülhetetlen érdemeit.¹¹ Másik kedves gesztusként pedig az avatás után egy 30 főből álló küldöttség kereste őt fel a lakásán, s a helybeli izraeliták nevében köszönetet mondtak munkájáért, majd hálájuk jeleként átnyújtottak egy számára készített díszes emlékkönyvet. A küldöttség vezetője, dr. Heumann Ignác ügyvéd hatásos beszédben mondta el, hogy Haas Mór „mily lángoló egyszerűséggel karolta fel a templomépítés ügyét, hogy hónapokon át nem vala más kívánsága és gondolata, mint az imaház felépítése.” Majd így fejezte be: „Szükségünk van ily tetterős férfiakra, kiknek lelkesítő példái után induljunk, kiknek lelkesítő példáiból mi is erőt és kitartást merítsünk.”

Haas Mór egy valóban példamutató élet után váratlanul hunyt el 1900. március 11-én. Felesége, hat gyermeke és húsz unokája gyászolta. Koporsóját a gyászházban történt szertartás után az izraelita templomhoz vitték, ahol Kelemen Adolf magyar nyelven tartott fölötté gyászbeszédet. Hamvai a nyíregyházi zsidó temetőben nyugszanak.

A gyönyörű Szarvas utcai zsinagóga közel hat és fél évtizedig volt a nyíregyházi zsidók istentiszteleteinek, ünnepi alkalmainak színhelye. A háború sajnos elpusztította az épületet, de az akarát és áldozatkészség, mely egykor felépítette, példa lehet, mely hitet és erőt ad az utókor számára is

Urbán Terézia

¹ Nyírvidék, 1881. május 19. 1.

² Galambos Sándor: Alapítványozás Nyíregyházán a dualizmus korában - A SzSzBM Levéltár Kiadványai III. Tanulmányok 2. 1996. 106.

³ Nyírvidék, 1868. szeptember 26.

⁴ Bernstein Béla: Die Anfänge der Judengemeinde in Nyíregyháza. Magyar Zsidó Szemle 63. 53.

⁵ Nyírvidék, 1880. április 1. 3.

⁶ Nyírvidék, 1880. április 1. 4.

⁷ <https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-to/>

⁸ Nyírvidék, 1880. jún. 3. 2.

⁹ Nyírvidék, 1900. március 18. 3.

¹⁰ Egyenlőség, 1900. március 25. 10.

¹¹ u. o.